

Фінансове забезпечення економічної модернізації і розвитку тваринництва аграрних підприємств

Лаврук В.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
економічного факультету
Подільського державного аграрно-технічного університету

У статті досліджуються тенденції і особливості процесу організації фінансового забезпечення модернізації виробничої діяльності тваринницьких підприємств. Використовуються наукові підходи до формування фінансових ресурсів аграрних підприємств. Встановлено, що вони спрямовуються на відновлення генетичного потенціалу високопродуктивних сільськогосподарських тварин, техніко-технологічне переоснащення тваринницьких ферм і комплексів, виробництво інноваційних видів тваринницької продукції з метою підвищення її конкурентоспроможності. Вказується на важливість удосконалення процесу фінансового забезпечення економічної модернізації і виробничої діяльності тваринницьких підприємств.

Ключові слова: фінансове забезпечення, тваринництво, модернізація, фінансові ресурси, інвестиції, інновації, джерела фінансування, кредитування.

Лаврук В.В. ФИНАНСОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ И РАЗВИТИЯ ЖИВОТНОВОДСТВА АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье исследуются тенденции и особенности процесса организации финансового обеспечения модернизации производственной деятельности животноводческих предприятий. Используются научные подходы к формированию финансовых ресурсов аграрных предприятий. Установлено, что они направляются на восстановление генетического потенциала высокопроизводительных сельскохозяйственных животных, технико-технологическое переоснащение животноводческих ферм и комплексов, производство инновационных видов животноводческой продукции с целью повышения ее конкурентоспособности. Указывается на важность усовершенствования процесса финансового обеспечения экономической модернизации и производственной деятельности животноводческих предприятий.

Ключевые слова: финансовое обеспечение, животноводство, модернизация, финансовые ресурсы, инвестиции, инновации, источники финансирования, кредитование.

Lavruk V.V. FINANCIAL PROVISION OF ECONOMIC MODERNIZATION AND ANIMAL HUSBANDRY DEVELOPMENT IN AGRARIAN ENTERPRISES

The tendencies and peculiarities of the modernization financial support organization of the animal husbandry enterprises production activity are researched in the article. Scientific approaches to the formation agricultural enterprises financial resources are used. It is established that they are directed on recovering of the genetic potential of the high-performance agricultural animals, technical and technological re-equipment of cattle-breeding farms and complexes, production of innovative kinds of livestock production in order to increase its competitiveness. The importance of improving of the economic modernization financial provision and animal husbandry enterprises production activity are pointed out.

Keywords: financial provision, animal husbandry, modernization, financial resources, investment, innovation, funding sources, lending.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних умовах господарювання аграрних підприємств тваринництво виступає стабілізуючим чинником, оскільки забезпечує населення високопоживними, калорійними і дієтичними продуктами харчування, а землеробство органічними добривами (покрощують інтенсифікацію ґрунтотворного процесу) та сприяє протягом року постійній зайнятості працівників. З'ясовано, що єдиним засобом для прискорення проведення економічної модернізації тваринництва є наявність гро-

шових ресурсів і спрямування науково-технічного потенціалу на заміну традиційних технологій на принципово нові технологічні процеси і комплексні технологічні системи.

У цьому контексті економічна модернізація передбачає здійснення процесу цілісного новітнього оновлення тваринництва відповідно до сучасних норм і вимог аграрного виробництва, де економічні чинники виступають основними індикаторами модернізації. Запровадження сучасних нововведень у тваринництві базується переважно на підвищенні

ефективності виробництва якісної екологічно безпечної тваринницької продукції для сприяння здоровому харчуванню населення та стійкості продовольчої безпеки.

З'ясовано, що економічна модернізація тваринництва перш за все пов'язується з рівнем його інтенсивного техніко-технологічного розвитку (обумовлюється ринковими змінами технологій і ефективністю структурних зрушень), інституційними трансформаціями і наявністю людських ресурсів, які беруть безпосередню участь у здійсненні цих процесів. Використання сучасних нанотехнологій і мікроелектроніки, сумісних з інтелектом людини, дає можливість мініатюризувати тваринницьке устаткування, механізми та технічні пристрої різної потужності.

Водночас для проведення підприємствами модернізації тваринництва виникає потреба мати власні або запозичені грошові ресурси, які є дефіцитними для підприємств. А тому прискорення модернізаційних змін у тваринництві залежатиме від створення дієвої системи його фінансового забезпечення, поєднання інтересів держави, фінансових установ і тваринницьких підприємств з метою розширення напрямів, джерел, механізмів акумуляції і трансформації фінансових ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження теоретико-методологічних проблем фінансового забезпечення розвитку аграрного виробництва, формування інвестиційної політики, модернізації економіки, її окремих галузей і підприємств зробили такі вітчизняні вчені, як, зокрема, Я. Білоусько, П. Гайдуцький, В. Геєць, О. Гудзь, М. Дем'яненко, Т. Калашников, М. Малік, Т. Мельник, О. Олійник, П. Саблук, І. Сокирська, П. Стецюк, В. Товстопят. Наукові розробки цих науковців, як і багатьох інших, заслуговують високої оцінки. Однак теоретичне і методологічне обґрунтування окремих аспектів формування інвестиційної політики і джерел фінансового забезпечення економічної модернізації тваринництва потребує проведення додаткових досліджень з метою пошуку практичних заходів їхнього розв'язання.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Зазначимо, що за межами наукового середовища знаходиться неповною мірою досліджувана проблема удосконалення форм і джерел інвестиційного та фінансового забезпечення модернізації виробничих процесів тваринництва у аграрних підприємствах. Більш поглибленого

дослідження потребують питання розробки інтегральної моделі оцінки фінансового забезпечення та інноваційних способів фінансування тваринницьких підприємств.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є аналітична оцінка функціонування системи фінансового забезпечення, теоретично-методологічний підхід до обґрунтування джерел і напрямів фінансування та виявлення основних чинників впливу фінансового забезпечення на процес економічної модернізації тваринництва.

Вклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах господарювання одним із пріоритетних напрямів державної політики [1] є забезпечення населення цінними продуктами харчування тваринного походження і продовольчої безпеки країни. З огляду на це постає необхідність відновлення виробничих ресурсів і генетичного потенціалу сільськогосподарських тварин для швидкого подолання економічного і технологічного відставання тваринництва. Для цього необхідно забезпечити пошук нових джерел формування фінансових ресурсів та створити усі необхідні умови для залучення довгострокових інвестицій з метою спрямування їх на впровадження нововведень і здійснення модернізації виробничих процесів у основних галузях тваринництва.

Результати дослідження показали, що за останні роки господарювання аграрних підприємств більшості регіонів України спостерігався процес поступового занепаду тваринництва, який характеризується:

- зменшенням кількості високопродуктивних сільськогосподарських тварин і птиці;
- руйнацією промислового птахівництва;
- різким зменшенням обсягів виробництва усіх видів продукції тваринництва;
- зниженням рівня економічної ефективності виробництва продукції;
- загостренням демографічної ситуації сільських територій;
- скороченням числа зайнятих у тваринництві працівників та зниженням їхніх доходів;
- недосконалістю внутрішнього ринку продукції тваринництва;
- скороченням рівня споживання (високі ринкові ціни) населенням продукції тваринництва.

На ефективне функціонування тваринництва має вплив фінансування за допомогою економічних важелів (конкуренція і діючі ціни на ринку, проценти за банківськими кредитами, оподаткування) та інструментів нормативно-

правового й інформаційного забезпечення виробничої діяльності. Водночас організація фінансування аграрних підприємств (які зацікавлені у підвищенні рівня свого ефективного розвитку) має свої характерні особливості (процес, джерела формування і напрями використання фінансових ресурсів, порядок і розмір грошових надходжень), а тому дещо відрізняється від інших галузей економіки. На підприємствах фінансування переважно спрямоване на отримання максимально можливого прибутку за мінімальних витрат ресурсів, капіталу та мінімальному ризику [2], що можливе лише за модернізаційних змін в організації виробничих процесів у тваринництві.

Фінансування характеризує рівень забезпечення фінансовими ресурсами країни, підприємств її регіонів, різних суб'єктів господарювання відповідно до економічних програм і видів економічної діяльності. Воно здійснюється із власних, внутрішніх, зовнішніх джерел, коштів бюджету і кредитних коштів. Передусім «фінансове забезпечення полягає у виділенні певної суми фінансових ресурсів на розв'язання окремих завдань фінансової політики господарюючого суб'єкта» [3, с. 20] та створення економічних, правових, організаційних та інших необхідних умов для розвитку сільськогосподарського виробництва, забезпечення його матеріальними і фінансовими ресурсами [4, с. 258].

Вважаємо, що фінансове забезпечення характеризує комплекс елементів пошуку, формування і залучення фінансових ресурсів та їхніх економічних інструментів з метою організації виробничої діяльності тваринницьких підприємств. Тут значне місце повинен посідати власний капітал підприємств сільського господарства України, мета якого полягає у збільшенні фінансових і грошових потоків та зростанні доданої вартості тваринницьких підприємств. Їх слід вважати фінансово стійкими у тому випадку, коли частка власного капіталу у загальному розмірі фінансових ресурсів підприємств буде становити не менше 50% (на даний момент часу у середньому вона складає 38,7%). За період з 2010 р. по 2015 р. обсяг власного капіталу збільшився у 3 рази, а у тваринництві він збільшився з 34,1 до 59,0 млрд. грн. або у 1,7 рази.

Передусім особливої важливості набуває питання удосконалення процесу фінансового забезпечення економічної модернізації і виробничої діяльності тваринницьких підприємств за рахунок покращення і розподілу його структурних складових, де частка

власних фінансових ресурсів повинна значно переважати залучені. Лише так підприємства зможуть отримати максимальний прибуток за мінімальних витрат грошових коштів.

Встановлено, що на рівень формування власного капіталу значно впливають розмір нерозподіленого прибутку і залучення додаткового капіталу. Зокрема, частка нерозподіленого прибутку у власному капіталі тваринництва за цей період зросла з 57,1% до 71,5%, а його загальний обсяг збільшився у 2,2 рази, тобто відбувалося його накопичення, яке спрямовувалося переважно на розширене відтворення, а не на економічну модернізацію та інноваційний розвиток тваринницьких галузей. А тому для забезпечення активізації процесу концентрації власного капіталу і підвищення його ролі у фінансуванні економічної модернізації тваринництва необхідно підвищити роль держави у регулюванні цих важливих процесів, а самим підприємствам слід використати ряд економічних і адміністративних важелів для їхнього здійснення.

Дослідження показали, що економічну модернізацію тваринництва практично неможливо запровадити у регіонах без державної фінансової підтримки, яка покликана забезпечити у кожному регіоні його стабільність, конкурентоспроможність і прибутковість, що дасть можливість у майбутньому сприяти підвищенню рівня зайнятості сільського населення, задоволенню його потреб у достатніх і якісних продуктах харчування, створенню відповідних умов для відродження сільських територій.

Усе це зумовлює розгляд динамічного стану надання коштів державної підтримки середнім і великим сільськогосподарським підприємствам, серед яких знаходяться також усі фермерські господарства (табл. 1). Можна побачити, що за досліджуваний період обсяг коштів державної підтримки за рахунок бюджетних дотацій щорічно знижувався, тоді як за рахунок податку на додану вартість він збільшився у 2,7 рази, зокрема, у тваринництві – в 1,5 рази. У результаті загальний обсяг коштів державної підтримки основних галузей сільськогосподарських підприємств зменшився на 46,4%.

Незважаючи на те, що фінансова підтримка має ефективний стимулюючий вплив на функціонування тваринництва, його економічна модернізація відбувається вкрай повільно. Це переважно є наслідком нестійкого фінансового стану підприємств тваринницького спрямування виробничої діяльності,

неправильного підходу до розподілу бюджетних коштів визначеним суб'єктам підтримки, недостатнього і нестабільного бюджетного фінансування.

З огляду на це формування системи державної підтримки тваринництва повинно проводитися з метою відтворення, збереження і раціонального використання генетичного потенціалу сільськогосподарських тварин і птиці, здійснення економічної модернізації виробничих процесів на тваринницьких фермах і комплексах, підвищення ефективності та конкурентоспроможності продукції, отримання прибутку.

Підвищити ефективність виробничої діяльності у тваринництві можна за оптимального забезпечення його виробничими і грошовими ресурсами, переоснащення сучасною фермською технікою, використання новітніх технологій виробництва продукції. За результатами опитування керівників сільськогосподарських підприємств Подільського регіону рівень забезпечення сучасними фермськими машинами і устаткуванням коливається у межах 40–55% від встановленої потреби, однак майже 80% з них потребують модернізації. Не маючи власних грошових коштів для сплати близько 70% вартості необхідної техніки, підприємства розраховують на отримання державної підтримки (хоча би часткової компенсації вартості придбання нової техніки,

проведення операцій щодо її лізингу, зменшення відсотків по отриманню кредитів) техніко-технологічного оновлення тваринництва.

Отже, під час виділення додаткових коштів у державному бюджеті необхідно посилити фінансове забезпечення:

- модернізації технологічних процесів відповідно до пріоритетних напрямів розвитку тваринництва;
- оптимальної структури генетичного потенціалу сільськогосподарських тварин;
- виробництва інноваційних видів тваринницької продукції;
- формування інфраструктури внутрішнього продовольчого ринку;
- заходів щодо удосконалення фінансово-кредитного механізму обслуговування тваринників;
- нових форм організації виробництва і мотивації праці;
- налагодження системи страхування ризиків у тваринницькій діяльності.

Досвід показує, що розвиток галузі тваринництва залежить не тільки від того стратегічного напрямку, який обирає держава для його підтримки, але й від внутрішньої політики кожного підприємства регіону. А тому для того, щоб зберегти досягнуті позиції виробництва в умовах складних ринкових процесів і економічної нестабільності, підприємствам необхідно шукати нові можливості фінансового забезпе-

Таблиця 1

Види державної підтримки сільськогосподарських підприємств України, млн. грн.

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2014 р. до 2010 р., %
Отримано коштів державної підтримки:	4 608,1	4 327,9	6 974,1	2 958,8	2 467,7	53,6
– за рахунок бюджетних дотацій	1 316,0	729,3	742,0	381,9	206,6	15,7
з них:						
для підтримки виробництва продукції рослинництва	465,5	230,7	184,2	56,7	35,3	7,6
для розвитку тваринництва	269,5	101,1	437,0	241,7	132,8	49,3
інші напрями	581,0	397,5	120,8	83,5	38,5	6,6
– за рахунок податку на додану вартість	3 292,1	3 598,6	6 232,1	7 096,1	8 970,7	272,5
з них:						
для підтримки виробництва продукції рослинництва	1 790,2	2 780,5	4 321,4	4 519,2	6 709,6	374,8
для розвитку тваринництва	1 501,9	818,1	1 910,7	2 576,9	2 261,1	150,5

Джерело: [5, с. 58, 63]

чення модернізації і розвитку конкурентоспроможного тваринництва з метою подальшого виходу на перспективні ринки інших країн.

Вважається, що переважно державна фінансова підтримка повинна бути спрямована на вкрай необхідну техніко-технологічну модернізацію тваринництва і розвиток машинобудування у частині випуску сучасних вітчизняних зразків фермських машин і обладнання. Натомість дуже важливо переглянути і внести зміни у податкову політику, удосконалити пільгове кредитування, налаштувати принципи надання дотацій і субсидій, оптимізувати систему державних закупівель, скоординувати роботу ринкових інфраструктур.

В умовах помірної стабілізації ринкових відносин на сільськогосподарських підприємствах усі ці проблеми, як і багато інших, потребують організаційно-економічного спрямування фінансових ресурсів на забезпечення економічної модернізації та інтенсивного розвитку тваринництва. Перш за все це стосується залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій, які здатні подолати низку не вирішених досі проблем (недосконалість фінансово-економічної системи, висока ресурсна енергомісткість продукції, низький рівень розвитку матеріально-технічної бази, загострення конкуренції) і забезпечити ефективний розвиток тваринництва.

У зв'язку з цим актуалізується проблема пошуку надійних джерел фінансування модернізації галузей тваринництва та інших видів економічної діяльності України (табл. 2). Можна побачити, що за досліджуваний період обсяг фінансування економічної діяльності

за різними видами джерел збільшився, за винятком коштів державного бюджету, кредитів банків, різних позик та коштів вітчизняних інвестиційних компаній і фондів.

Переважно використання інвестицій проводилося за рахунок власних коштів підприємств і організацій (67,5%), коштів населення (11,7%), кредитів банків та інших позик (7,6%), коштів місцевих бюджетів (5,2%), іноземних інвесторів (3%), державного бюджету (2,5%) тощо. Після цього сформовані на підприємствах фінансові ресурси спрямовувалися на здійснення грошових витрат і відратувань, які необхідні для організації проведення модернізації та виробничого процесу у тваринництві.

Одним із основних джерел формування фінансових ресурсів (за повної або часткової відсутності власних) виступає кредит, отримання якого залежить від правильно вибраних (здебільшого проблемних) напрямів його отримання, які обумовлюються скороченням обсягів державної підтримки функціонування тваринництва та високими відсотковими ставками на кредитні ресурси.

Зазначимо, що процес кредитування є однією із форм фінансового забезпечення, оскільки дає можливість підприємствам на певний період використовувати запозичені грошові кошти з метою здійснення модернізації і сприяння безперервності виробничого процесу у тваринництві України (табл. 3).

Розрахунки показують, що загальний обсяг короткострокових кредитів у сільському господарстві збільшився на 78,2%, тваринництві – на 1,5%, але їхня частка зменшилася з 14,6 до

Таблиця 2

Зміни у розмірі інвестицій за джерелами фінансування різних видів економічної діяльності (у фактичних цінах), млн. грн.

Види джерел	2010 р.	2011 р.	2014 р.	2015 р.	2015 р. до 2010 р., %
Усього	180 576	241 286	219 420	273 116	151,2
у т.ч. за рахунок:					
коштів державного бюджету	10 223	17 377	2 739	6 920	67,7
коштів місцевих бюджетів	5 731	7 747	5 918	14 260	248,8
власних коштів підприємств та організацій	111 371	147 570	154 630	184 351	165,5
кредитів банків та інших позик	22 888	36 652	21 739	20 740	90,6
коштів іноземних інвесторів	3 724	5 039	5 640	8 185	219,8
коштів вітчизняних інвестиційних компаній і фондів	2 647	2 389	1 504	1 103	41,7
коштів населення на будівництво житла	18 886	17 589	22 064	31 985	169,4
інших джерел фінансування	5 106	6 923	5 186	5 572	109,1

Джерело: [6, с. 36]

Таблиця 3

Стан кредитування банками галузей тваринництва, млн. грн.

Показники	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2015 р. до 2012р., %
Надання банками короткострокових кредитів підприємствам:					
сільського господарства	15 596,3	22 188,0	27 527,0	27 788,8	178,2
тваринництва	2 269,7	2 259,8	2 444,2	2 304,3	101,5
У % до сільського господарства	14,6	10,2	8,9	8,3	-6,3 в. п.
Поточна кредиторська заборгованість у тваринництві	10 527,4	8 812,3	12 829,5	22 107,6	210,0
у т.ч. за розрахунками підприємств з бюджетом	167,8	151,8	137,6	359,4	214,2
У % до заборгованості	1,6	1,7	1,1	1,6	–

Джерело: [7, с. 105, 106]

8,3%. Збільшився також розмір поточної кредиторської заборгованості у тваринництві, зокрема за розрахунками підприємств з бюджетом він збільшився у 2,1 рази. Однак неможливість підприємствами своєчасно повернути грошові кошти викликає невпевненість у здійсненні ними модернізаційних заходів у галузях тваринництва.

Тому на особливу увагу заслуговує розвиток банківського довгострокового кредитування для впровадження тваринниками прогресивних технічних засобів і сучасних технологій. Велике значення мають також часткова компенсація виробникам тваринницької продукції вартості придбання фермерської техніки, племінної худоби і птиці, податкове стимулювання розвитку високоефективних галузей і виробництва нових видів продукції. Перш за все необхідно забезпечити фінансування нарощування і захист генетичного потенціалу, розвитку селекційної роботи, створення міцної кормової бази.

Висновки з цього дослідження. Вважаємо, що у перспективі необхідно забезпечити

високу ефективність виробництва тваринницької продукції за рахунок проведення економічної модернізації і підвищення конкурентоспроможності тваринництва, особливо його нових швидко оборотних галузей (виращування страусів, індиків, кролів, коней, звірів, декоративних птахів тощо), які не потребують значних розмірів інвестицій у виробництво і переробку продукції.

При цьому важливою має бути посилення державна фінансова допомога відповідно до визначених джерел фінансування, що реалізуються за рахунок не тільки бюджетів усіх рівнів, але й позабюджетної підтримки. Вона повинна спрямовуватися на проведення модернізації виробничих процесів у тваринництві, встановлення і регулювання цін, тарифів, пільг, координування внутрішніх та зовнішніх торговельних взаємовідносин товаровиробників і споживачів тваринницької продукції, правильне формування обсягу та визначення напрямів надходження, нагромадження і використання фінансових ресурсів на підприємствах усіх регіонів країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України від 24 червня 2004 р. № 1877-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 49. – Із змінами і доповненням від 20 грудня 2016 р. № 17917-VIII (у редакції від 1 лютого 2017 р.).
2. Першко Л. Механізм фінансового забезпечення: теоретико-методологічний аспект / Л. Першко // Матеріали всеукраїнської наукової конференції молодих учених (до 160-річчя Уманського державного аграрного університету) / редкол.: П. Костогриз (відп. ред.) та ін. – Умань, 2004. – С. 182–185.
3. Дем'яненко М. Проблеми фінансово-кредитного забезпечення аграрного сектора АПК / М. Дем'яненко. – К. : ННЦІАЕ, 2004. – 320 с.
4. Гудзь О. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств : [монографія] / О. Гудзь. – К. : ННЦІАЕ, 2007. – 578 с.
5. Сільське господарство України за 2014 р. : стат. збірник. – К. : Держкомстат України, 2015. – 379 с.
6. Капітальні інвестиції в Україні у 2010–2015 роках : стат. збірник. – К. : Держкомстат України, 2016. – 115 с.
7. Діяльність суб'єктів господарювання : стат. збірник. – К. : Держкомстат України, 2016. – 483 с.